

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

חיי שרה

(חלק כ שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת חיי שרה, כא"כז מרחשון, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

חיי שרה

הי' אברהם (כבן ע' ובן ע') כבן ה' "בלא חטא";

ואילו גבי ישמעאל¹ לא פירש רש"י כלל מפני מה "נכתב שנה בכל כלל וכלל"⁵!

והנה מפרשי רש"י האריכו הרבה בשקלא וטריא ליישב השינויים הנ"ל בדברי רש"י – אבל, נוסף על הקשיים השונים שבכל אחד מן התירושים (שאין כאן המקום להאריך בזה), עולה כאן שאלה כללית (כמדובר כמה פעמים):

מאחר שהענין אינו פשוט כלל, עד שלכל א' מהמפרשים דרך משלו בהסברת הדברים – הי' לרש"י, שענינו לפרש את הפסוקים (גם) עבור "בן חמש למקרא"⁷, לכתוב פירושו באופן ברור באופן שלא ישאר כל ספק בכוונת פירושו.

ובהכרח לומר שכוונת רש"י מובנת

א. בפרשתנו מודיענו הכתוב את סך שנות חיי שרה, אברהם וישמעאל: בתחלת הפרשה – "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"; ובסיום הפרשה – "ואלה ימי שני חיי אברהם גו' מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים"², "ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים"³.

ומצינו בזה דבר פלא בפירוש רש"י על התורה: אף שבכל הג' נאמר "שנה" או "שנים" בכל מספר ומספר, הן במאה הן בעשרות והן ביחידות, הרי בפירוש רש"י מצינו חילוק בכל אחד מהם:

בשנות שרה: פירש: "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו", ומזה למדנו "בת ק' כבת כ' לחטא . . . ובת כ' כבת ז' ליופי"; באברהם: כתב רש"י "בן ק' כבן ע' ובן ע' כבן ה' בלא חטא" – וכוונתו (בפשטות) שלמדנו מכאן (דלא כבשרה, ש"כל אחד נדרש לעצמו" ולמדנו ב' ענינים – בלא חטא ויופי – אלא) רק ענין ומעלה א'⁴, שאף בהיותו בן ק'

(1) כג, א.

(2) כה, ז.

(3) שם, יז.

(4) במפרשים (דברי דוד להט"ז ריש פרשתנו. וראה גם משכיל לדוד שם – ודלא כברא"ם שם ד"ה שני ח"ש) שלא הביא רש"י ענין היופי גבי אברהם כי באיש לא שייך מעלה זו – אבל אינו מתורץ מה שדורש רש"י רק ענין תיבא?

ומ"ש במשכיל לדוד שם (וראה ט"ז שם באו"א) שיש ב' ענינים ב"בלא חטא" – שמענישים בידי שמים (ע"פ פרש"י בראשית ה,

(ב) ובידי אדם, ע"ש (וראה בארוכה השקו"ט ברא"ם ושאר מפרשי רש"י שם) – אינו מרומז כלל ברש"י, והו"ל לרש"י לפרש כן בהדיא (כדלקמן בפנים). ואכ"מ.

(5) וכן אינו מפרש: בשנות יצחק (וישלח לה, כח), יעקב (ויחי מז, כח. ובשינוי), יוסף (שם בסופו ובשינוי). ולהעיר שגם אינו מפרש למה לא נכפל באברהם וכו' ע"ד שנכפל בשרה, "שני חיי שרה – כולן שווין לטובה".

(6) ריש פרשתנו. – וברמב"ן שם מסיק, ואין מדרשו זה "בת ק' כו" נכון".

(7) לשון המשנה. – אבות פ"ה מכ"א (בסידור אדה"ז – מכ"ב).

ה' בלא חטא", והיינו שיש כאן לימוד אחד בלבד, אלא – הוספת עוד לימוד בפני עצמו¹⁰. ומה שלא כתב בפירוש מהו תוכן לימוד זה ד"בן ק' כבן ע", הוא מפני שהחידוש והענין אשר בו נתקיים באברהם, "בן ק' כבן ע" נאמר בפירוש בכתוב:

כאשר הבטיח הקב"ה לאברהם שיוולד לו בן משרה, כתיב¹¹ – "ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד גוי", היינו שתמה אברהם איך יוכל להוליד בן בגיל מאה שנה; וכפירוש רש"י שם¹², "בימי אברהם נתמעטו השנים כבר ובא תשות כח בעולם.. שמהרו תולדותיהן בני ס' ובני ע"¹³.

ועפ"ז מובן בפשטות התוכן ד"בן ק' כבן ע" באברהם אבינו: אע"פ שאז (מצד "תשות כח בעולם") הגיל להבאת

בבירור מלשוננו בפירושו ואין צורך להוסיף על זה מאומה.

ב. והביאור בזה:

מדברי רש"י (גבי שרה) "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו בת ק' כו" – היינו, שמזה⁸ ש"נכתב שנה בכל כלל וכלל" מוכח "שכל אחד נדרש לעצמו כו' לחטא כו' ליופי" – מובן מעצמו, שגם להלן גבי אברהם, שגם בו "נכתב שנה בכל כלל וכלל", בהכרח שכל כלל, "נדרש לעצמו" ונלמדים מזה ב' ענינים⁹.

וממילא מובן, שדברי רש"י אודות אברהם "בן ק' כבן ע" פירושים (לא רק התחלת הלימוד (שסיומו "בן ע' כבן

8) דלא כמ"ש ברע"ב ורא"ם (ד"ה בת ק' וד"ה שני ח"ש) ריש פרשתנו, שההיקש "בת ק' כו" נלמד ממש"נ אח"כ "שני חיי שרה" (וגבי אברהם נלמד מיתורא דקרא, "ואלה ימי שני חיי אברהם גוי"*) משא"כ גבי ישמעאל שאין יתור בלשון הכתוב, ע"ש), וכמו שהקשה עליו במשכיל לדוד שם (וראה שם (וכן בגו"א, לבוש ועוד) עוד קושיות על פי הרא"ם. ואכ"מ).

9) לולא דמסתפינא הייתי אומר דברש"י הי' כתוב "בן ק' כבן ע' לכח (או כיו"ב – ראה לקמן בפנים) ובן ע' כבן ה' בלא חטא". והמעתיק שלא הבין ה"לכח" – השמיטו. – ויש לחפש בדפוסים הראשונים וכת"י***.

זה עתה ראיתי במהד"ת של ברלינר שהוסיף בסוגריים תיבת "לכח" אבל לא ציין מקורו.

(* להעיר דגבי אברהם לא העתיק רש"י בהד"ה תחילת הכתוב, "ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חיי" (ומה מוכח גם דלא כפי' החזקוני וגו"א ריש פרשתנו. לבוש פרשתנו כה, ז. ועוד).

(** בדפוס ראשון וכת"י רש"י שתח"י הוא כפנינו. ובדפוס שני דרש"י כל פירושו רש"י זה ליתא.

10) ועפ"ז מתורצת בפשטות קושיית המפרשים (גו"א ודברי דוד ריש פרשתנו) דל"ל היקש ד"בן ק' כבן ע", והרי בהיקש "בן ק' כבן ה'" סגי?

11) לך יו, יז.

12) וכבר האריכו בזה ברמב"ן ומפרשי רש"י שם. ואכ"מ.

13) דתרח הוליד את אברם והוא בן ע' (נח יא, כו). וצ"ע בכתבו "בני ס"*. ובפרט שמסתמך על הדורות, ששמנח ועד אברהם" ואין שם זכר לשישים.

ואולי מקורו, ויצחק בן ס' שנה בלדת אותם (תולדות כה, כו). ותו לא (מצינו ש)התפללו יצחק ורבקה. ודוחק.

ולהעיר מ"אחת לס' או לע' שנה" (כריתות ו, ב. ירוש' יבמות פ"ח ה"ג).

(* ובכת"י רש"י שתח"י (וכן בדפוסים הראשונים דפרש"י) ליתא "בני ששים" [בדפוס א' (ורוב כת"י שתח"י) "בני שלשים" ובני שבעים; בכמה כת"י – רק "בני שבעים"; ובדפוס שני "בני שלשים" ובני ארבעים"].

„היפלא מה דבר“¹⁸ – כדי שיוולד לה יצחק) [אלא ששרה סברה שגם אברהם אינו יכול להוליד¹⁹ – ,ותצחק שרה ג' אחרי בלתי ג' ואתא דנין²⁰].

ועפ"ז יש לתרץ עוד קושיא גדולה – מדוע אין רש"י מבאר בפירושו את מעשה הולדת בני קטורה²¹, שהי' יותר מארבעים שנה לאחר לידת יצחק²², ולא נזכר שם שהולדה זו היתה ע"י נס²³ –

לפי שהדבר כבר מבואר בתיבות „בן ק' כבן ע"י“, היינו, שאצל אברהם לא היתה תשות כח שהגבילה את ההולדה עד גיל ע"ז²³, לפי שלא היתה לענין

ישמעאל קודם שנשתנה שמו לאברהם – (הרי) מזה ששינוי „החזק“ (פרש"י שם) דיו שיוולד בן, מוכח, שלא הי' עקר.

(18) וירא שם, יד.

(19) ואף שהוליד ישמעאל בהיותו בן פ"ז שנה, כנ"ל (וראה לך שם: עצרני ג' (ולכן) בא נא ג' – אין זו הוכחה שגם עתה (י"ד שנה לאח"י) עדיין ראוי להוליד. ודוחק קצת. וראה לקמן בפנים סעיף ג.

(20) וראה שם, יב. וראה רש"י לך טז, ה.

(21) פרשתנו כה, א ואילך. וראה רש"י פרשתנו (כד, סב) שבעת שיצחק חזר מהליכתו להביא הגר לאברהם שישאנה פגש את רבקה כו'. (22) שהרי יצחק נשא את רבקה בהיותו בן ארבעים שנה (תולדות כה, כ).

(23) וזהו ג"כ החידוש בלימוד זה „בן ק' כבן ע"י“ – שלכן הוצרך הכתוב להוסיף תיבת שנה גם גבי כלל זה – כי לולי זה הי' מקום לומר, דזה שהוליד אברהם בני קטורה הוא (לא מפני שמלכתחילה לא הי' אצלו „תשות כח“, כ"א) מפני שלאחרי שנתברך מהקב"ה שיווליד יצחק חזר כוחו כו' ונשאר אצלו גם אח"כ,

[ובפרט שנתברך (לך יו, ו) „הפרייתי אותך במאד מאד“ – דלא כשרה שנתברכה רק „נתתי ממנה . . . בן“ (שם, טז)],

וע"ז מחדש הכתוב שאברהם הי' „בן ק' כבן ע"י“, שמלכתחילה לא הי' תשות כח אצל אברהם, והי' אפשר להוליד ע"פ טבע.

תולדות הי' עד „בני ע"י“ – הנה תשות כח זו לא היתה אצל אברהם^{13*} (כדמוכח מזה שהוליד את ישמעאל בגיל פ"ו שנה¹⁴), שאף בהיותו „בן ק"י נותר „כבן ע"י“^{14*}.

[ועפ"ז יומתק ויובן פירושו רש"י על „הלבן מאה שנה יולד“, שזהו (לא תמי) – איך יתכן שיוולד לו בן בגיל מאה שנה – אלא) „תמי“ קיימת¹⁵, „אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי“].

משא"כ שרה, הנה מאחר ש„חזל להיות לשרה אורח כנשים“¹⁵, הרי ע"פ טבע הי' זה מן הנמנעות שתוליד ילדים¹⁶ (ואצלה¹⁷ הי' הכרח בנס¹² –

(13*) להעיר מרש"י ישן לך יז, כד: והי' מתיירא שהי' זקן – אבל אין מזה ראי' לגבי תשות כח בנוגע להולדת בניו.

(14) לך טז, טז.

(14*) בבראשית זוטא (ירושלים, תשכ"ב) עה"פ: „בן מאה כבן שבעים לנו“¹⁸. אבל ע"ז הפשט לא מצינו שהנוי פשוט בבן שבעים (ובפרט ע"פ פרש"י שאז הפסיקו ללדת) יותר מבן ק'.

(15) וירא יח, יא. – ולהעיר שאף שבתחילת הכתוב נאמר „ואברהם ושרה זקנים“, בסיום הפסוק נתוסף ש„חזל להיות לשרה ג'“, אבל לא נתוסף באברהם ענין ע"ז – של תשות כח וכיו"ב.

(16) ואף שבלאה"כ הרי היתה עקרה (נח, יא, ל) – אין הכרח שידעה ע"ז (ע"פ דרך הפשט – משא"כ למ"ד (יבמות סד, ריש ע"ב) דאילונית היתה, דניכרת בסמינים). וראה לך טז, ב: עוצרני ה' מלדת ג' אולי אכנה ממנה.

(17) ע"ד הדרוש גם אברהם הי' עקר (יבמות שם, א. ועוד). אבל לא הובא זה בפרש"י עה"ת. וי"ל הטעם – כי הוא היפך הפשט, כדמוכח מישמעאל כו' (כמ"ש בראב"ע נח שם).

ומי"ש רש"י (לך טו, ה) „צא מאצטגנינות שלך . . שאינך עתיד להעמיד בן כו" – הרי (נוסף למ"ש במפרשי רש"י שם, שעכצ"ל שהכוונה ב„העמיד בן“ היא לבן משרה – שהרי נולד

הן שאמרו „לא ילדה שרה“, ואילו בנוגע לאברהם פירש „שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה“²⁸?

ועוד אינו מובן: מה ש„היניקה בנים שרה“, הרי זה בירור רק ש„ילדה שרה“ (והילד אינו „אסופי“), אבל אין זו ראי' שהוא בן אברהם – וא"כ היו השרות יכולות לומר (כליצני הדור), ש„מאבימלך נתעברה שרה“²⁹, בידוען שאברהם הוא זקן בן מאה שנה?

והתמיהה אף גדולה מזו: בגמרא³⁰ מובאים ב' ענינים אלו בהמשך זה לזה – „היניקה בנים שרה . . . היו כל אומות העולם מרננים . . . שהביאו אסופי מן השוק . . . אברהם אבינו הלך וזימן כל גדולי הדור ושרה אמנו זימנה את נשותיהם . . . והניקה את כולם, ועדיין היו מרננים ואומרים אם שרה הבת תשעים שנה תלד אברהם בן מאה שנה יוליד מיד נהפך קלסתר פנים של יצחק כו“.

וע"פ הנה"ל אתי שפיר: החידוש והתמיהה בעיני השרות הי' מלכתחילה רק בנוגע לשרה, דמאחר שאצלה „חדל להיות וגו“ הרי אין זה אפשרי שתוליד; משא"כ אברהם, הנה בראותן שהוליד את ישמעאל לפ"ו שנה, הרי

כו"ו. וראה השינויים בזה גם במקומות שצויינו בהערה 30. פסיקתא דר"כ פ' שוש אישי. פסיקתא רבתי פמ"ב. ואכ"מ.

28 ע"פ פ"ה הא' ברש"י וירא (כא, ב) „שנולד לט' חדשים שלא יאמרו מביתו של אבימלך הוא“ – מובן שרק „ליצני הדור“ היו אומרים כן. ולהעיר גם מרש"י שם, כ טז.

29 או ממי שהוא אחר (ראה הערה שלפנ"ז).

30 ב"מ פז, א. וראה תנחומא תולדות (א

ג). ועוד.

„תשות כח“ כל שליטה עליו²³ – וממילא הוליד בגיל ק' וגם שנים רבות לאחר מכן, ע"ד המעלה ד„בלא חטא“, שאף שהלשון היא „בן ע' כבן ה' בלא חטא“, הרי אין הכוונה שלאחר מכן הי' ח"ו שינוי בדבר, אלא שנשאר כל ימי חייו בלא חטא²⁴.

ג. וע"פ חילוק זה שבין אברהם לשרה – אתי שפיר גם השינוי בפירושי רש"י:

על הפסוק²⁵ „היניקה בנים שרה“ פירש רש"י: „ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק“.

והנה על הפסוק (בתחילת פרשת תולדות)²⁶ „אברהם הוליד את יצחק“ כתב רש"י „לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה . . . מה עשה הקב"ה צר כו' והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק“.

וצריך להבין – מפני מה לענין שרה כתב רש"י שהשרות²⁷ (נשים חשובות)

^{23*} וגם אצל יעקב לא הי' תשות כח, שהרי נשא אשה בהיותו בן פ"ד (ראה רש"י ס"פ תולדות, ויצא כט, כא) – ובפשטות הטעם שלא נשא קודם י"ל שהי' מפורסם ציווי אברהם לא לקח גו' כ"א ממשפחתי גו' ולא רצה לעזוב הוריו עד שיצוהו ע"ז (ראה רש"י ס"פ נח). ולכן רק אח"ז אמר „אימתי אעמיד י"ב שבטים“ (רש"י ויצא שם).

וראה לקמן בסוף השיחה והערה 46.

24 ראה שקו"ט במפרשי רש"י (רא"ם ד"ה שני ח"ש), גו"א ועוד) ריש פרשתנו – בנוגע לשרה. ואכ"מ.

25 וירא כא, ז. וראה גם רש"י לך יז, טז.

26 כה, יט.

27 וברש"י לך שם „שהיו מרננים עליהם

עבר י"ד שנה". והיינו, שהודעת הכתוב ע"ד מספר שנותיו של ישמעאל לא באה ללמד (או לרמז) דבר בשייכות לישמעאל עצמו, אלא, כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב.

וכן לפי פירוש רש"י זה אין מובן כלל וכלל – „למה נכתב שנה בכל כלל וכלל“?

וזה מכריחנו לפרש שלשיטת רש"י „למה נכתב שנה כו“ מלכתחילה אינה קושיא (לאחר הפירוש באברהם, כנ"ל) – אלא שהקושיא היא „למה נמנו שנותיו של ישמעאל“ בכלל – שהרי הבן חמש למקרא רואה שאין מסופרים בתורה ענינים – אפילו לא אודות חנוך ומתושלח³⁴ הצדיקים³⁵ – מלבד אלה הנוגעים לנו;

ועל זה מתרץ רש"י, שהדבר בא ללמדנו אודות יעקב אינינו.

אבל לפי זה מובן, שגם בהוספת „שנה בכל כלל וכלל“ אין כוונת הפסוק (רק) להשוות את שנות ישמעאל זה לזה („בן ק' כבן ל' וכו'") – שזהו רק חידוש ומעלה (נוספת) בישמעאל – מאחר שתוכן הפסוק בכלל אינו בנוגע לישמעאל גופא, אלא בנוגע ליעקב.

ומה שמכל מקום נאמר (גם) אצל ישמעאל „שנה בכלל כלל וכלל“ – והבדלת כל „כלל“ שנים לעצמו מרמזת כנ"ל על מעלה וחידוש שהי' אצל ישמעאל בכל אחד מזמנים אלו (ק', ל',

ז') –

הרי זה (לא כדי להשוות את שנות ישמעאל זה לזה, וללמדנו שהיו אצלו

לא הי' כל פלא אצלם שבכחו להוליד גם בן מאה.

ולכן בעיני האנשים החשובים – לא הי' כל פלא גם ש„אברהם הוליד את יצחק“; ורק „ליצני הדור“ – אלה שאין להם נוגע הדבר כפי שהוא באמת, ומחפשים רק מקום לעניני ליצנות כו' – הם לבדם אמרו (מתוך ליצנות) „מאבימלך נתעברה שרה“.

אלא שרצה הקב"ה לשלול אפילו את דברי „ליצני הדור“, ולכן „צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל (ואפילו „ליצני הדור“) אברהם הוליד את יצחק“.

ד. והטעם שלא פירש רש"י לגבי ישמעאל „בן ק' כבן ל' ובן ל' כבן ז'" (אע"פ שגם בו נאמר „שנה בכל כלל וכלל“) – הוא מפני שהדבר מובן מעצמו, לפי פירוש רש"י זה ובהמשך לאברהם: בן ק' כבן ל' – ללא תשות כח³¹ ובן ל' כבן ז' – לחטא (שעשה תשובה³²) – ומשמיענו בזה הכתוב שהי' זה כבר מגיל ל' שנה³³).

אלא שעפ"ז צריך להבין את פירוש רש"י על אתר:

על „ואלה שני חיי ישמעאל גו"י" כתב רש"י: „למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב“ (וכדמפרש ואזיל, „משנותיו של ישמעאל למדנו ששימש יעקב בבית

(31) דבן שלשים לכה (אבות פ"ה שם) – והוא נראה במוחש גם לבן חמש. וראה לקמן בפנים. (32) רש"י כה, ט. וראה רש"י כב, א. וראה לקמן הערה 40. ולהעיר מריב"א עה"ת ריש פרשתנו (בשם הר"ר אליקים). משכיל לדוד שם (בסוף הד"ה).

(33) ראה לקמן בפנים והערה 40.

(34) רש"י נח ז, ד.

(35) ראה פרש"י במגלה – שציינו רש"י כאן.

שרואה במחשש גם בן חמש, שגבורת האדם היא בעוצם תקפה בגיל שלשים. ומובן שישמעאל, אשר בנוסף לזה ה' טבעו ש"ידו בכל"⁴⁴, ה' גיבור בגיל שלשים.

ואעפ"כ הרי גם לגבורת ישמעאל אין ערך כלל לגבי גבורת יעקב, וכמו שפירש רש"י על הפסוק⁴⁵, "ויגל את האבן מעל פי הנאר" – "כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית להודיע שחזו גזל"⁴⁶, אע"פ שיעקב ה' אז – לפי פירושו רש"י⁴⁷ – בן ע"ז שנה.

והענין המיוחד ד"בן שבע" מובן מפירושו רש"י הנ"ל אצל אברהם – "בן ע' כבן ה' בלא חטא" – שלהיותו קטן הרי הוא "בלא חטא".

והי' אפשר לומר, שבפרט זה אין מקום לחלק בין ישמעאל ליעקב – כי לכאורה בענין זה שקטנים הם "בלא חטא" שניהם שווים;

ומודיעה התורה שגם בזה⁴⁸ אין

מעלות אלו כו', אלא) "כדי לייחס בהם . . יעקב"³⁶: הרמז בתורה אודות (מעלות) ישמעאל בא, "לייחס בהם (במעלות אלו)³⁷. . יעקב", וללמדנו, שאצל יעקב היו השנים מיוחסות – היינו שמעלות אלו עצמן היו אצל יעקב באופן אחר לגמרי.

ה. והביאור בזה:

השינוי שאירע אצל ישמעאל בהיותו "בן ק" הוא שהי' כבר בעל תשובה. וכדברי רש"י בפירושו³⁸, שישמעאל עשה תשובה עוד בחיי אברהם, וישמעאל ה' בן פ"ט שנה³⁹ בעת מיתת אברהם⁴⁰.

ועל כך מודיענו רש"י, שאף שהי' כבר בעל תשובה, עד שנאמר בו "ויגוע"⁴¹ (לשון שאינה אמורה אלא בצדיקים⁴²), אין לזה כל ערך לגבי הצדקות של יעקב.

מעלת "בן שלשים" היא – קודם זמן התשות כח דבן ס' בן ע' – "בן שלשים לכח" (בלשון המשנה⁴³), וכמו

(36) להעיר גם מיריעות שלמה למהרש"ל (והובא בשפ"ח) לפרש"י שם.

(37) ועפ"ז יומתק הלשון "לייחס" ולא בפשטות "לידע" וכיו"ב.

(38) לך טו, טו. פרשתנו כה, ט.

(39) שהרי כשנולד ישמעאל ה' אברהם בן פ"ו (כנ"ל), ואברהם מת בן קע"ה (פרשתנו כה, ז).

(40) להעיר, שמפרש"י וירא (כב, א. שם, ג) שמע, שישמעאל כבר עשה תשובה בעת העקידה, וזו ה' בן נ"א שנה [כי יצחק ה' בן ל"ז בעת העקידה (רש"י תולדות כה, כ), וישמעאל ה' בן י"ד כשנולד יצחק (שנימול בן י"ג שנה לך יו, כה) ו,למועד הזה בשנה האחרת" (לך שם, כא) נולד יצחק]. וראה לעיל בפנים.

(41) פרשתנו כה, יו.

(42) רש"י שם.

(43) אבות פ"ה שם.

(44) לך טז, יב.

(45) ויצא כט, יו"ד.

(46) שמזה גופא מוכח שגם גבורה גשמית מעלה היא (גם) אצל יעקב. ולהעיר ממחז"ל (שבת צב, א. נדרים לה, א) שאין השכינה שורה אלא על גבור (ועיין רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ה"א).

ויש לומר טעם לזה גם ע"ד הפשט – כי זה נוגע לקיום הציווי הראשון* (בראשית א, כח) "מלאו את הארץ וכבשוה ורדו גו". ואכ"מ.

(47) ס"פ תולדות.

(48) להעיר מהש"י תולדות כה, כב.

(* עפ"ז יומתק ג"כ מה שדוקא כאן הודיע הכתוב שכחו גדול – כי הליכת יעקב לבית לבן היתה לקחת לו משם אשה – קיום הציווי "פרו ורבו (ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו גו)".

ערך לישמעאל לגבי יעקב, מפני שעצם המציאות של יעקב היא באופן אחר ממציאות ישמעאל, בן האמה⁴⁹, וממילא בנוגע לכל דבר – בכל פרט „שנה“... (כי אם) כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב“.

(משיחת מוצש"ק פ' חיי שרה תשמ"ז)

49) ועפ"ז יובן פרש"י ח"ש כד, ח „ענר אשכול וממרא“, ותו לא (וראה רמב"ן שם דמפרש בהיפך). ובכל אופן קשה מפרש"י ח"ש כד, מט. ואכ"מ.

50) להעיר גם מלקו"ש חט"ו ע' 149 ואילך.

